

UČENJE LJUDSKIH PESMI

ZGODBE S TERENA, SPOZNANJA IZ PRAKSE

KATARINA ŠETINC

Na obisku pri folklorni skupini zavrtim posnetek, meni zelo ljub, lep primer večglasnega ljudskega petja, Eno drevce mi je zraslo v izvedbi pevcev z Bizeljskega. Grobna tišina, nato šušljanje, hibitanje, zaprepadeni pogledi in izjave: »Ničesar nisem razumela.« »A tako naj bi mi peli?« Izkoristim trenutek pozornosti skupine, ki želi peti »po ljudsko«, še enkrat predvajam posnetek in ob njem poudarim pogloblitve značilnosti ljudskega petja, pri tretjem poslušanju smo pozorni na ritem, pri četrtem razvozlam besedilo. Dragi pevci, privoščimo si razkošje potrpežljivosti in si z večkratnim poslušanjem dovolimo prestopiti meje pričakovanega! Morda se nam odpre nov svet.

Način prevladujočega triglasnega ljudskega petja, značilnega za pretežno del slovenskega etničnega ozemlja, bi lahko opisali takole: najboljši in najzanesljivejši pevec začne peti pesem »naprej«, pritegnejo glasovi »čez«, basi se priključijo zadnji. Brez dirigenta, brez podpore intonirke ali spremljave harmonike. Ni zaznati izrazitih sprememb v glasnosti petja, prav tako ne prisiljenega pohitevanja ali zadrževanja tempa. Napetost in dinamiko ustvarjajo svojski ritmični vzorci, ki sledijo naravnemu toku dihanja in pripovedujočemu načinu podajanja vsebine. Dobri pevci pojejo – pripovedujejo z veliko zavzetostjo in intenzivnostjo, glasovi se sprostijo in ubrano zazvenijo.

Od kod izvirajo zgoraj navedena »pravila« ljudskega petja? Prvi vir so bogati arhivi zvočnih posnetkov s terena, ki so jih sistematično snemali raziskovalci ljudske glasbene dediščine ter iz njih povzeli

Za svetovanje na terenu se odločajo predvsem odrasle folklorne in pevske skupine, čeprav je to lahko zelo koristno tudi za otroške in mladinske. Na fotografiji je Mladinska folklorna skupina Ajda iz Besnice, ki je poleti 2011 za pomoč prosila Adriano Gaberščik. (Foto: Janez Eržen, regijsko srečanje otroških folklornih skupin, Bohinjska Bistrica, 15. 5. 2011.)

značilnosti ljudskega petja na Slovenskem. Mnogo posnetkov je izdanih v obliki plošč in kaset in so dostopni vsakomur. Pesmi so zapisane in skupaj z notnimi zapisi izdane v knjigah, strokovne razprave pa radovednim razkrivajo še marsikaj več. Drugi vir, ki priča, kako se je pelo in se še poje, je živahna nepretregana tradicija tistih pevskih skupin in posameznikov, ki način svojega petja in repertoar ohranjajo in prenašajo z ustnim izročilom, prek starejših k mlajšim, iz generacije v generacijo.

Danes se večina pevskih skupin, naj bodo samostojne ali pod okriljem folklornih skupin, uči petja ljudskih pesmi na organiziranih vajah in ne več v situacijah, ko bi se pridružili izkušenejšim pevcem pri petju ter jih pri tem posnemali. Izkušnje kažejo, da sta za učenje petja »po ljudsko« potrebna sistematičen pristop in pozornost, kot bi se učili katere koli druge zvrsti petja. K vaji

Mlajša folklorna skupina Dragatuš, ki v programskem in kakovostnem pogledu nadaljuje delo starejše, na regijskem srečanju otroških folklornih skupin. (Foto: Janez Eržen, Semič, 12. 5. 2011.)

in razmisleku kličejo izzivi, kdo bo pesem začel peti, na kateri višini jo bo pel, kako bo zadel pravo višino, kdaj se bodo pridružili drugi glasovi, kako tvoriti tretji glas in kdo ga bo pel; kako peti štirinajstkritično pesem, ne da bi bila dolgočasna; kako usvojiti ritem, ki se v notah zapisuje kot petosminski, ipd.

Vodja

Da bi skupina napredovala, je koristno, da nekdo popravlja napake, razmišlja, kako doseči ubranost, prislunne posameznikom, spodbuja k novim izzivom. Prvič, vodja naj ve o ozadju, ustroju, lastnostih ljudskega petja in pesmi veliko več od tistih, ki bi radi

Spoznavanje pevskega izročila in učenje ljudskega petja na seminarju ob državnem srečanju pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž. (Foto: Janez Eržen, Laško, 20. 11. 2010.)

zgolj peli. Izobraževanju so namenjeni seminarji in delavnice, postopoma se je mogoče naučiti razbiranja pisnih in zvočnih virov, se udomačiti v estetiki ljudskega petja, raziskati pevske tradicije

v domačih krajih, se naučiti dobro peti »po ljudsko«. Drugič, obvezen je posluh za ljudi. Če je na vajah ustvarjeno prijetno, varno ozračje, kjer se nihče ne boji odpreti ust, kjer se napake pri petju sproti popravljajo, ne da bi bil kdo (predolgo) užaljen ali prizadet, bodo odnosi bolj sproščeni in petje zanesljivo bolj ubrano. Humor dela čudeže. Tretjič, pomembno je, da je vodji pesem, ki se jo skupina uči, všeč in domača. Šele ko jo sam zna zapeti tako, kot bi si jo želel slišati, šele ko sam pesem ponotranji, je mogoče tudi druge privedi do tega. Pomembno si je predstavljati, kam nas vaje vodijo in h kateremu cilju težimo.

Poslušanje

Večglasno petje je lahko ubrano le, če se pevci med seboj pozorno poslušajo in se glasovi prilagajajo drug drugemu. V trenutkih ubranosti je energija skupine mnogo večja, kot če bi seštelili energije vseh posameznikov, kadar pojejo vsak zase v domači kopalnici. Pri skupinskem petju se pevci zavemo svoje vpetosti v skupnost in povezanosti med ljudmi, prav tako pa tudi svojega prispevka k celoti.

Navadno privihrajo pevci na vajo z vseh vetrov, po napornem dnevu, z mislimi, ki bežijo stran. Obrestovalo se bo, če posvetimo nekaj minut sproščanju in upevanju. Upevanje naj osredotoči misli, sprosti glas in uglaši pevce. Sama izbiram preproste vaje, ki pritegnejo pevce, da najprej sledijo svojemu dihu, nato pa prislunnejo svojemu glasu. Petje ljudskih pesmi je osnovano na dihu, ritem petja narekuje naravni tok dihanja ter izgovarjanje besed, ki se zdi najbližje naravnemu, neizumetničenemu pripovedovanju.

Pri tistih, ki se ljudskega petja lotevajo na novo, je prvi korak učenja pesmi naučiti se vseh glasov, ki tvorijo večglasno melodijo. Menim, da je hkrati z učenjem melodije že od začetka treba vztrajati tudi pri pravem ritmu, tempu in načinu petja – pripovedovanja in ne čakati, da se bomo tega lotili šele naknadno, ko bodo melodije postavljene. Že pri upevanju in pri prvih korakih učenja pesmi

Spoznavanje pevskega izročila in učenje ljudskega petja na seminarju ob državnem srečanju pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž. (Foto: Janez Eržen, Laško, 20. 11. 2010.)

naj bo zavzetost pri petju kar največja, ne le polovičarska. Ni odveč poudariti, da je basovski liniji treba posvetiti toliko časa, da se pevci dobro naučijo svoje melodije. Včasih je preproste melodije za spremljavo peti teže kot melodijo samo.

Izkoristimo potencial dobrih pevcev! Manj izkušeni in manj samozavestni pevci se bodo ob dobrih pevcih hitreje učili in urili svoj posluš. Dobrim pevcem večkratno ponavljanje ne bo v breme, ampak v izziv, če bodo izmenično peli tudi druge glasove, se naučili še basovsko linijo in se urili v zanesljivem začenjanju pesmi. Pomembno se mi zdi, da vsi, bolj in manj vešč pevc, pojejo čim več skupaj, saj bodo pri skupnem petju z medsebojnim poslušanjem, potrpežljivostjo in solidarnostjo vsi napredovali in sčasoma dosegli ubranost skupine kot celote.

Vdahniti pesmi življenje

Pri učenju petja ne gre le za melodijo in besedilo. Včasih slišimo izvedbo, ki je melodično korektna, skrbno upošteva »pravila« ljudskega petja, a ji kljub temu manjka nekaj neoprijemljivega. Zdi se, da je pesem brez žara, brez duše, brez življenja. Lepa lupina brez vsebine.

Kako pesmi vdahniti dušo? Tu ni jasnih in nedvoumih pravil, tudi besednjaka nam zmanjkuje, prihajamo na spolzek teren. Zdi se, da je skrivnost v intenzivnosti petja, v energiji, ki jo pevci vložijo v svoj glas z nekakšno notranjo zavzetostjo in iskrenostjo. To je tisto, kar se poslušalca dotakne, ne glede na vsebino pesmi. Notranja zavzetost se navzven kaže v čvrsti pokončni drži in osredotočenosti, pevci so pri stvari, vedo, kaj in čemu pripovedujejo.

Zato je bistvenega pomena izbrati takšno pesem, da se pevci lahko poistovetijo z njenim sporočilom in njeno zgodbo iskreno povedo. Mnoge pesmi nosijo močna sporočila, ki so še kako aktualna! Način, kako so postavljene besede, kako so izbrane primere, kako nas besede zazibajo v ritem, nam je blizu. Besedila so se klesala mnogo generacij in nas še vedno nagovarjajo.

Intenzivnost petja nekateri zamenjujejo z glasnostjo, vendar to še zdaleč ni isto! Kadar pevci pretirano naprezajo glasilke do hripavosti in napenjajo vratne mišice v želji, da bi povečali intenzivnost petja in pritegnili pozornost poslušalcev, še zdaleč ne morejo doseči energije, ki jo prinašajo sproščeni osredotočeni zvonki, četudi po jakosti malce tišji glasovi.

Spoznavanje pevskega izročila in učenje ljudskega petja na seminarju ob državnem srečanju pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž. (Foto: Janez Eržen, Laško, 20. 11. 2010.)

Če pesem pritegne pevce, če jih je nagovorila, bo pritegnila tudi poslušalce, pa naj bo kratka ali dvajsetkitična. Če je zapeta z intenzivnostjo in notranjo zavzetostjo pri petju – pripovedovanju, nikakor ne bo učinkovala monotono ali dolgočasno, četudi se ves čas ponavlja en in isti ritmični vzorec in melodija.

Včasih skupine poskušajo pesem narediti »poslušalcem privlačnejšo« in vanjo vnesti življenje tako, da jo a) skrajšajo, b) refren prvič odpojejo hitreje/glasneje, pri ponavljanju pa počasneje/tišje, c) kitice ali dele kitic izmenično pojejo le moški ali ženski glasovi, č) gestikulirajo, si pomagajo z odrskim nastopom itd. A vsi lepotni popravki so zaman in končnemu vtisu ne koristijo!

Pot do glasu

Za dobre pevce imamo navadno tiste, ki pojejo »iz duše«, z intenzivnostjo, zavzetostjo, ki prihaja iz njihove notranjosti. Pri tem se po navadi nič posebej ne trudijo ne s pevskega tehnikami ne s pretiranim poglobljanjem v besedilo pesmi, pa kljub temu iz njihovih glasov nehote in nenamena vrejo čustva. Prav v tej iskrenosti in preprostosti se poraja energija, ki pevcem prinaša užitek v petju ter čustveno sprostitve, poslušalce pa gane.

V skupini vsak glas šteje in skupaj tvorijo celoto. Z zlitjem glasov se oblikuje skupinska energija. Tudi kadar se neka skupina sprva uči pesmi s posnemanjem druge skupine, ob večkratnem petju pesem posvoji in jo zapoje malo drugače. Skupine se razlikujejo med seboj ravno zaradi glasov posameznikov, zato se sčasoma v njihovo petje prikrade svojski slog, ki je značilen le za tisto skupino. Da skupina doseže ubranost, so potrebni čas, disciplina, »kilometrini«, vztrajnost, potrpežljivost.

Glede na to, da pri petju vsakdo razkriva, kakšen je in kaj ima v sebi, domnevamo, da je tu človek zelo ranljiv. Najti svoj glas in zapeti iz polnih pljuč je pogumno dejanje, saj smo se večinoma navajeni skrivati pred drugimi, pa tudi sebi in drugim le redko prisluhnemo. Naš lastni glas včasih ne pride do izraza zaradi vpliva umetelnih in odprtemu zvonkemu glasu tujih pevskega tehnik, poleg tega so življenjske izkušnje oblikovale naš način govorenja in vedenja, pristne prilike za petje v družbi so redke. Skupinsko petje ljudskih pesmi pa omogoča samoizražanje, omogoča, da vsak glas najde svoje mesto in veljavo in je močno družabno vezivo.

Ljudje, pojmo!

Spoznavanje pevskega izročila in učenje ljudskega petja na seminarju ob državnem srečanju pevcev ljudskih pesmi in godcev ljudskih viž. (Foto: Janez Eržen, Laško, 20. 11. 2010.)